

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Twee concepten van Bion krijgen in dit boek een meer prominente plaats namelijk 'emotionele turbulentie' en 'transformaties in hallucinose'. 'Emotionele turbulentie' wordt door Bion vergeleken met een sterke stroming in water die aan de oppervlakte niet zichtbaar is. Wanneer een obstakel aangebracht wordt (de aanwezigheid of de interventie van de analyticus), ontstaan wervelingen die wel zichtbaar zijn. Bij 'transformatie in hallucinose' wordt iets, in plaats van ervaren te worden als een droom of als een fantasie, naar buiten geprojecteerd en voor werkelijk aangezien.

De karakteristieken van het analytische veld worden beter beschreven dan in zijn vorige boeken. Ik heb ook klinisch bruikbare gedachten gevonden over het onderscheid tussen symbool en allegorie. En wat valt zoal te denken bij de verschillende rollen die de analysant op elk moment in de analyse gezamenlijk vertolkt: boodschapper, auteur, publiek, acteur en criticus? Ten slotte vind ik Ferro's visie op ageren, tegenoverdracht en het transgenerationele verfrissend. Wat Fonagy ons doet vergeten, wordt door Ferro in het centrum van ons psychoanalytisch denken geplaatst, namelijk de intuïtie en het onbewuste.

Het blijft de moeite waard om Ferro als auteur te blijven volgen. In mijn vorige recensie was ik op mijn hoede. Ik noemde hem dogmatisch en verlaagde hem tot iemand die oude wijn in nieuwe zakken verkoopt, ook al heb ik dit nooit zo scherp gesteld. Na het lezen van dit boek herzie ik mijn visie. Ferro is een erg creatieve analyticus die echter niet goed begrepen kan worden zonder een studie van het werk van Bion dat tussen 1950 en 1970 is verschenen.

Noten

- 1 Tijdschrift voor Psychoanalyse, 8, 258-260; 11, 216-218, 13, 71-73.
- 2 Minus K: wanneer een 'container-contained'-relatie (Bion) gedomineerd wordt door afgunst kan er geen commensale relatie ontstaan. De *container* (de borst bijvoorbeeld) onttrekt ('to denude') de goede en waarde-

volle elementen die in staat zijn om primitieve angsten te verwerken waardoor een onnoembare dreiging ('nameless terror') ontstaat: minus K of -K. De primitieve angsten (bv. om te sterven) blijven niet alleen bestaan maar het verlangen om te leven is ook weggenomen. Psychische elementen kunnen gebruikt worden om iets niet onder ogen te zien; om verbanden, groei en verandering tegen te gaan.

- 3 'Alfafunctie' is een abstracte term die van Bion afkomstig is en verwijst naar de capaciteit om ruwe, zintuiglijke gewaarwordingen om te zetten in alfa-elementen en aldus de psyche te voorzien van materiaal waaruit de droomgedachten gecreëerd worden.
- 4 Met de term 'bèta-elementen' gaf Bion de oorspronkelijke matrix aan waarin het zintuiglijke en het psychische nog niet zijn gedifferentieerd. Bèta-elementen zijn zintuiglijke gewaarwordingen en ruwe emotionele indrukken die alleen bruikbaar zijn voor projectieve identificatie, evacuatie en/of acting-out.

Performance en kinderanalyse

Bespreking van

Claudia Frank, Ludger M. Hermanns & Helmut Hinz (red.) (2006).

Performance als Restitutionsversuch.

Jahrbuch der Psychoanalyse, 53.

Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-

Holzboog. ISSN 0075 2363, 232 pp., € 42,—

HARRY STROEKEN

Van nummer 53 van het *Jahrbuch der Psychoanalyse*, dat vooral gaat over *performance* en kinderanalyse, bespreek ik een drietal bijdragen. Ten eerste worden in dit nummer verschillende artikelen gewijd aan *Performance als Restitutionsversuch*. Het begrip 'performance' is ontleend aan de wereld van de kunst en alle mogelijke nuances en details ervan worden uiteengezet. Performance lijkt op enactment, ageren of

herhalingsdwang — maar is net weer iets anders. Voor details zie de bijdragen zelf. Vervolgens is er de bijdrage van Angela Köhler-Weisker, *Esther Bick — Eine Pionierin der teilnehmenden Säuglingsbeobachtung*. Esther Bick (1902-1983) werd geboren als Esteza Wander in Galicië uit verarmde orthodoxe joodse ouders. Om kinderpsychologe te kunnen worden studeerde zij bij de Bühlers in Wenen, bij wie ze een empirische instelling opdeed, al had ze later kritiek op hun werkwijze. In 1938 week zij uit naar Engeland, waar zij in contact kwam met de psychoanalyse, met name via een analyse bij Balint. Zij werd psychotherapeute aan de Tavistock Clinic. In 1948 voerde zij aan de Tavistock de kinderopervatie in als kernstuk van de opleiding en in 1960 werd dat een gewaardeerd onderdeel van de analytische opleiding. Zij werd kinderanalytica en deed een tweede analyse met Melanie Klein, voor wie zij sterk en dogmatisch partij koos. Na de dood van Klein erfde zij haar divan! Haar partijdige keuze voor Klein was waarschijnlijk de reden dat zij in 1960 vervangen werd als opleider aan de Tavistock, waarna zij daar vertrok. De ideeën van Bick, met name het concept van de anaclitische relatie, zijn sterk schatplichtig aan het werk van Balint en de Boedapester school. Dat was ook het geval met de ideeën van Klein, die zich echter liever afficheerde als leerlinge van Abraham. Esther Bick «staat voor nauwkeurige observatie en beschrijving tegenover ideologie en theorie — dus voor het opgeven van de almacht van de analyticus» (p. 170). Op dit artikel volgt een Duitse vertaling van Bicks *Notes on infant observation in psycho-analytic training*.

Ten slotte noem ik het degelijke artikel van G. Fichtner, *Übertragung — Zur Archeologie eines Freudschen Begriffs*. Fichtner beschrijft welke connotaties er meespelen naast en onder het geleidelijk uitgekristalliseerde technische begrip «overdracht». Ik noem verandering van plaats, patiënten worden overgedragen, analogie en metafoor (overdrachtelijke betekenis), vertaling

(overdragen naar een andere taal), het overdragen van een ziekte, en ten slotte «transfert», hetgeen een belangrijk begrip was bij metallotherapie en hypnose. Deze betekenissen hebben meegeresoneerd bij Freuds begrip «overdracht».

Kortom, een interessant nummer van een prima tijdschrift, waar Nederlandse psychoanalytische bibliotheken helaas geen abonnement meer op hebben.

Invulling van meta-psychologische lacunes

Bespreking van

André Green (2005). *Psychoanalysis: a paradigm for clinical thinking*, vertaling Andrew Weller. Londen: Free Association Books. ISBN 978 1 85343 773 1, 324 pp., \$35,—

BIEN FILET

Psychoanalysis: a paradigm for clinical thinking publiceert in Engelse vertaling in één band artikelen en voordrachten die tussen 1993 en 2001 door André Green werden geschreven en waarvan delen werden gepubliceerd in Engelstalige en Franstalige vakbladen. De hoofdstukken behandelen onder meer vraagstukken rond het intersubjectivisme, primaire analiteit, de centrale fobische positie en triadiciteit. Een ambitieus programma dus, waaraan weinig analytische auteurs zich zouden wagen. Green wil voor de psychoanalyse één eigen epistemologie ontwerpen, omdat zijns inziens de psychoanalyse niet kan en behoeft te steunen op bewijsmethoden die stammen uit methoden van bewijsvoering uit empirische wetenschappen. Volgens Green zullen verklaringen uit deze wetenschappen over de psyche en in het bijzonder het dynamische onbewuste, altijd mank gaan bij het begrijpen van wat de psychoanalyse